Կ Ի Լ Ի Կ Ի Ա

ՀԱՅԵՐԷՆ

ԾԱՌԱԹԱԿԱՆ

ԱՌՈՂՋԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՕՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ

ՀՏԱՏ ՀԱՐԻՒՐԱՓ· 1870, ՅՈՒՆՈՒՈՒՐ 1· ԹԻՒ 1·

ԾԱՆՕԹԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ահա այսօր կսկսինք շարունակել մեր Սկիզիոյ Դ. հատորի Ա. թիւն, եւ ինչպէս խոստացած ենք, շարաթը մէկ թերթ. եւ քաժանորդագոյ աւելի դիւրաձառնելի ըլլալու համար, որոշեցինք քաժանորդութիւնն եռամսեայ ընել ԿԷՍ ԱՐԾԱԹ ՄԷՋԻՏԻ, կ՚յուսանք թէ Ազդայինք կշարունակեն իրենց խրախոյս եւ չեն զլանար իրենց քաջալերութիւնն, ի յառաջադիմութիւն Հայ առողջաբանական դրականութեան:

ԱՋԳԱՑԻՔ

ՎԻՃԱԿ

Անդիտալ կամ ներքոյ առաւտպանագ, ազէտից եւ թշնամութեանց վրայ շարունակ ոդրաձն ու աշխատիլն յուսահատութեան անդունդը կխորտուբէնն զմարդ, ճանաւանդ որ՝ չարը կամ բարին մի միայն նկարագրել բանաստեղծներու յատուկ է, խնամատարութիւնը դիւրաւրապէս մարդկային ընկերութեան դառն վիճակը նկատելով անոր բարեաջութիւն կը խնդրէ. պէտք չէ ամաչ ըլլալ, կամ մտախ կըսեմ թէ յարատեւ լացն ու կոծը դովելի երեւոյթներ չեն, հիւանդի մը կրած

տաժանելի ցաւերուն նկարագիրը բնաւ այն հիւանդին առողջանալը չերաշխաւորեր. բանաստեղծութիւնը չկրնար տալ ծառայութիւն մ՚ընել մարդկային սեռին, բայց եթէ տղդուկամ անաղդուղդացումով մը կհամակէ իր ունկնդիրները. այս դղդացումը հաստատակօրէն տանել է. դրեթէ ոչինչ կծնի, ընդհանուր առմամբ խօսելով ունի օգուտ մը չմատակարարել ամբողջ ընկերութեան:

Ընկերային կարգմակերպութեան մը յառաջիմութիւնը ժողովրդային իրաւանց եւ պարտուց օրինաւորութիւնը կեղծանէ, խառնաշփոթութեան մէջ ոչ հայրենասիրին վայելուչ վարձատրութիւնն եւ ոչ հայրենատեացին արժանաւոր պատիժն ի գործ կդրուին. բանաստեղծն այս դժնդակ անկրաւութեանց վրայ կսկսի սրտաճմլիկ տողեր հիւսել. այս խառնաշփոթութեան տխուր վիճակը կեղերդէ, բայց քիչ մ՚անդին չկրնար անցնիլ. իր պաշտօնը մինչեւ այն կէտը կտեւէ, ա՛լ անկէ անդին խմաստասիրութիւնը կսկսի իր պարտականութիւնը կատարել՝ խմաստասիրութիւնը բոլոր իրողութեանց վրայ տուր եւ խորաքնին ակնարկ մը ձգելով պատահոյթ բնութիւնքը կը դիտէ եւ ըստ այնմ կդատէ ու կվճռէ:

Ձիշդ այս դրութեան վրայ կձեւանան մեր ազգային կառավարութեան վիճակը. բաւական տարիներ առաջ երբ ժողովուրդեան հայրենասէր մասն իր անարգելի եւ գժբաղդ վիճակին վերահասու ըլլալով սահմանադրութիւն մը խնդրելու ձեռնարկեց, բանաստեղծութիւնը փութապէս երեւան եկաւ, հոսիւրաւոր երդեր հրատարակուեցան, որոնցմէ ոմանք անցեալ ու ներկայ հայութեան սխալ պատկերը նկարագրելով ողբ վայտատուն կկուտէին անոր վրայ. ոմանք ալ ապագային լուսապայծառ առտուը նշմարելով խնդագին կդուխտանէին զայն:

Սակայն ոչ այս ողբն եւ ոչ գովաստութիւնը կրցան օգուտ մ՚արտադրել ազգին վերակենդանութեան. ատոնք մի միայն գործելու լուսենիներու մէջ փուքը ինչ երիտասարդներու եռանդը բորբոքեցին որ կարի անտանելի ըլլալուն խիստ շուտ

մարեցաւ։ Ինչ որ ենք այսօր, նոյնն էինք նաեւ տասը տարի առաջ, քիչ տարբերութեամբ. այս քիչ տարբերութիւնն ալ իմաստասիրական խորհրդածութեանց կարօտին է, 1866 ին ժողովրդականութեան կերած ուժգին ապտակը, բարեբաղդաբար մեր բանաստեղծական եռանդը մեղմացնելով, սկսանք ժողովրդեան վիճակին դառնութիւնը փարատելու հնարքներ մտածել եւ հուսկ ուրեմն փոքր ի շատէ համոզուեցանք որ առանց համազգային իրաւունքի ընդհանրական գործադրութեան, անկարելի է մեզ յառաջադիմել, Եւրոպիոյ լուսաւորեալ ազգաց եւ ամերիկայի ազատ ժողովրդեան կենաց եւ գործառնութիւններուն վերահասու ըլլալով, դիտակցութիւնս լուսաւորեցաւ եւ քաջապէս խելամուտ եղանք, որ առանց բարեկարգութեան ու դաստիարակութեան երանաւէտ ապագայ չկայ մեզի համար, մեծափարթամ եւ հարուստ անձերու միրապետական լուծը զսպելու համար որոշապէս հասկցանք որ պէտք է ազգաս ժողովրդեան հանճարեղ ու ազատամիտ զաւակներէ Ազգային պաշտօնեութեան դասին անցնել. եւ այս սկզբունքը տարածեցինք։

Սակայն ներկայիս մէջ տեսնուած իրողութիւնները կը հաստատեն թէ լոկ սկզբունք մ՚ունենալ եւ զանի տարածելու աշխատիլը մեծագործութիւններ չեն, բուն խնդիրն այն սկզբունքը ամրագ ընելու եղանակին գործադրութեանը մէջ է։ Այսօր բաղում հայեր գիտեն որ ազգաս եւ հարուստ հաւասարապէս իրենց ազգային անհատ արժանիք ունեն վարչային պաշտօնեութիւն կազմելու, եւ սա ալ աչներեւ ճշմարտութիւն մ՚է որ հարուստները միշտ թուով քիչ, իսկ ազգատները շատ են, բայց երբ պէտք ըլլայ, վարչական կամ երեսփոխանական ժողով մը կազմել, ամենքնիս ալ կարծես ազգեղիկ եղբարակցութեան մը դրդումով մեր քուէթուղթերուն մէջ ճրգ կմտնենք հարուստ մարդերու անուններ նշանակել. սասվ ըսել չենք ուզեր թէ հարուստներն ընդհանրապէս ազգին բարւոյն թշնամի են եւ Ազգային պաշտօններ վարելու արժանաւորութիւն չունին, այլ կխնդրենք միայն թէ

աղքատներ բազմութիւն եւ անոնց մէջ ուսումն ու կրթութիւնն աւելի տարածուած ըլլալով անոնք ալ կրնան իրենց թուոյն համեմատութեամբ շատ մը պաշտօնեայ ըլլալու արժանաւոր անձեր ունենալ իրենց մէջ, բայց տակաւին այս ճշմարտութիւնն իրական եւ ճշմարիտ չարդ դառած չէ ամենուն քովէ։

Մեծ պաշտօններ ունեցող մեծ մարդերու անունը մեր աչերը կշլացնէ եւ որչափ որ անոնց հայրենասիրութեանը վրայ կասկած ունենանք կամ գոյութակցած ըլլանք. դարձեալ ի պահանջել հարկին կդիմենք եւ անոնց ոտքերուն կիյարինք. մեր բոլոր արտօնութիւններն ու իրաւունքները անոնց կ՚յանձնենք եւ քիչ մ՚ետք կսկսինք աղաչել, պաղատիլ ինդրելով որ այս լինչ դործն այսպէս եւ այսինչն այնպէս ըլլայ, այնպիսի անձերէ պատասխանատուութիւն կապասենք որոնք նոյն իսկ իրենց անձերուն պատասխանատու ըլլալու կամեցողութիւնը չունին. ըստ մեզ ճշմարիտ իրաւունքի դործադրութիւնը ժողովրդեան առաւապետ զգաւակին դործունէութիւնէն կախում ունի. օրինաւոր բարեկարդութիւնը մարդ ճանչնալով եւ զանի իր արժանաւոր հասցնելով միայն կարելի է ձեռք բերել, քանի որ տակաւին մուսային լուսաւորութեան ամենէն կարեւորագոյն աստիճանին հասած կամ մօտեցած չենք, քանի որ մեր լեզուներն ու ձեռնները մեկ ուղղութեամբ չեն խօսիր ու դործեր քանի որ գաղափարաց ու սկզբանց ընդհանուր համակրութիւն չկայ. անհնար է որ ժողովրդային չարժմամբ ժողովրդային իրաւունքն անթերի դործադրուի, որով ազդին պ՚ըժբազդութիւնն ու թշուառութիւնն ալ բնաւ չեն պակսիր, այլ հաւելնան ու կծանրանան, իսկ թէ, կըսուէր երբեմն իսկ թէ երկինք այսպիսի տխուր պարադայներու ժամանակ հայրենասուէր դիւցազնէր չյարուցանելով գէթ սա ազդին ազէտից բազմաւորութիւնը թեթեւցնելու պատճառ մ՚ըլլար. ազդարար երկինք լսեց մեր այս ձայնը. մեր աղերսանքն ի դումբ չարժեցին ղինքն եւ ունեցանք գիւցազնական հայրենասուէր ոգի կրող անձ մը, ազդին թշուառութեանց վրայ լացող, կարեկցող եւ արդ ահաւասիկ բարձրաստիճան կղերը մէն, որ Պօղոս Պատրիարքի

պահպանկեցութենէն անմիջապէս ետք քիչ մ՚առէն ուղղափառութեան դժուարին ու փոխուկ պաշտօնն առաձնեց որ եւ ուսանդեամբ ընդդրկեց ժողովուրդն եւ անոր չահերը պաշտպանեց, որ ինքզինքն ազգին օգտին գոհեց, որ չատերու հակառութեան առարկան եղաւ ժողովրդեան բարւոյն համար. որ իր դահուն բարձրութենէն աչերը խոնարհեցնելով աղքատին երախայներուն վրայ դորովեցաւ, որ փառասութեան մէջ պարզութեան սիրող եղաւ, որ կրօնից սրբութեանն ապաւինելով ախոյան կանդնեցաւ ահեղ թշնամիներու դէմ, որ հարիւրաւոր անհատից չնորհակալութիւններն ընդունեց առանց մէծամտելու եւ որ առկայն վերջապէս ախորժութեամբ իր անակը քաշուեցաւ, հեռի ժողովրդային աչնարիկ, զուրկ ամէն կարեկցութենէ, զուրկ նաեւ մարդկային օդնութենէ:

Ո՞նչ կրնէ հիմայ այս անձը, դուչէ չատերն անունն անդամ մոռցած են. դուչէ բնաւ չեն յիչեր նաեւ թէ այդ մարդն ո՞նչ ծառայութիւն մատուցած է ազգին. այս մոռացութիւնը կարի մըսմնք կպղպէ դպացան որաերու ընդհանրապէս ուր որ արժանաւոր վարձատրութիւնը կտակի. հոն կտակի նաեւ երկնից ապաւ նայուածքն. Եւրոպա քան զմեզ դերազանցող ուրիչ յատկութիւն մ՚ալ ունի, այն է պատուել անձնուէր հայրենասէրներու անմահ յիչատակը, ձեռնտու ըլլալ անոր, որ յանուն ժողովրդեան դրկուած կկրէ. մենք դժբաղդաբար բոլորովին անդգայ ենք այս մասին, ով որ ալ ըլլայ, ժամ մ՚առաջ Ազգին բարւոյն համար դիւցաղնաբար չահատակողը՝ ժամ մ՚ետք չատերէ հալածուելով կառանձնանայ իր պապ ու մերկ խցիկին մէջ, եւ ոչ օք հետաքրքրդ կըլլայ անոր եաեւէն, ոչ օք կուզէ դիտնալ թէ ինչո՞վ կանանի այն դիւցազնն այն միջոցին՝ որ ազգային փոսուն նաեւ աչերմածութեան մէջ բռնուելով ահագին ալիքներու խաղալիք եղած ատտանգ կրէր ոդերեքը, անմիջապէս եպիսկոպոսի մը յանձնուելուա առաջնութեան հոգն, որ ծանր ուքնութիւններով հաղիւ կըցաւ Ազգային նաւը փոթորկին սաստկութենէն անվնաս պաշտել. ալ ամբաւ դոլիաններ չատպեցիք իրեն ըսինք

թէ այս Եպիսկոպոսն արդարեւ բարի եւ հայրենասէր անձ մ՚է զործով իր հիմնաւորչ անառանակին անմահութիւնն ունի. ճշմարիտ Աբիստակէս մ՚է այն եւ Աբիստակէս անունը բիւր անդամ դովաբանելի՛նք, սակայն այսօր այն Աբիստակէս Եպիսկոպոսն ամենուն մտքէն ու լեզուէն արտաբուսած է եւ առանձնակի կրնակի իր առնչին մէջ. կա՞ն արդեօք զգայուն սրտեր, որ անդամ մ՚անոր այցելութիւն ընելով, ազքատութեան զոհը, լաւ մը դիտեն, բարեբ անձնուիրութիւնն ու հայրենասիրութիւնն ալ իրենց վերջին դժնդակ պատուհասներն ունին եղեր. ուրեմն այս դովեստներն, այս աշխատութիւններն, այս համակրութիւնները, վերջապէս այս ամէն զոհողութիւններն ընդունայն են եղեր, անցեալոյն դիւցազներն յիշատակ մ՚անդամ պիտի չկրնան ունենալ մեր մէջ, այս է հայ աղգին աղէտալի վիճակը, տակաւին փափուկ զգայուն ունենալու արտադրութիւնը չ՚ունի՞նք արդեօք. կամ թէ ի՞նչ կմտաբերեն ընթերցողք . . . :

Դժբաղդ պարադայ մ՚է ասի զոր բարեռքել կարեւոր է անձնուէր մարդիկներ եթէ յանուն աղգին իրենց կեանքը կվտանգեն, աղգը փոխադարձաբար գէթ գիրենք խնամել պարտաւոր է. ազքատին զաւակները պաշտօններու դլուխ չեն անցնիր, մեկ կողմանէ մեծ չարիք մ՚է այս որ ժողովուրդն անոնց կարեւորութիւնն ու արժանիքը չդնահատեր. բայց միւս կողմանէ ալ անոնց եղած այս զրկանքը նոյն իսկ անոնց՝ բարիք մ՚է, ազքատին զաւակը տառապելի կենաց դառնութիւնները ճաշակած ըլլալով. կեանքը կզոհէ որպէս զի ժողովուրդը տառապանքէ ազատի, բայց վերջը վերնալը կլսեմ ի՞նչ կըլլայ. այն եղկելին մեռնելէն վերջը չդտնուիր մէկն որ երկիւղած դիմաք անոր դերեզմանին վրայ երկու կաթիլ արտասուք թափելով, փունջ մը ծաղիկ ուխտէ . . . :

Մեր ներկայ կացութեան մէջ այս վիճակն արդարեւ վատթարագոյն արդիւնքներ կրնայ յառաջ բերել, ազգը՝ հայրենասիրայ անձնուիրութիւնը փոխանակ վարձատրելու երբ անզգայ կմնայ անոնց ազքատիկ կենցաղավարութեան նկատ-

մեռնի, բնականաբար ուրիշներ եւս պիտի քաշուին հայրենեաց օգտակար ձեռնարկութիւններ ընելէ եւ ինքզինքին ազգին բարեկեցութեան համար զոհելէ, եւ այսօր նոյն իսկ Խրիմեան Սրբազան անշուշտ այս խորհրդաւոր կէտն իր մտածութեանց առաջիկայ կրնէ կամ կսկսի ընել. եւ այս պատճառաւ ալ դործելու կանոնաւոր եռանդը հետզհետէ նուաղելով, օր մ՚ալ ընդհանրական անզդայութիւն մ՚է կիյնայ ժողովրդեան մեծ մասին վրայ եւ չդիտեմ թէ այն առեն ազդ եւ ազդութիւն ըսելով ինչ կրնանք ըմբռնել։

Թերեւս ազդային ոգոյ լամպերը կարենայ դրսեւորուիլ դէթ կեդրոնական մասուկը կարենայ փոքր ինչ նպաստել այսպիսի ազդայիններուն, որովհետեւ յաւահատ չըլլան անոնք՝ որ ի սէր եւ յօդուտ ազդին ինքզինքնին կնուիրեն, չատերը կըսեն թէ կուզենք նիւթապէս ձեռնտու ըլլալ Ազդային օգտակար իրաց դործադրութեան, բայց ապօրինաւորութիւնն այնպէս մ՚ըրած է ղմեզ որ չդիտենք թէ ինչո՞վ ու երբ կրնանք մեր ձեռնտուութիւնն ի դործ դնել. այս խօսքն իրաւացի է մինչեւ սահման մը, մինչեւ այն առեն յորում չըլլաբերական մը ծանուցանէ ամէն հայերու թէ ազդին բարեկարդութեանն ու յառաջդիմութեանը համար ամէն հայ անհատ կալարտի 10 կամ 12 ղրուշ վճարել մէկ անդամ միայն իբր արտաքոյ կարդի տոյժ հանդանակութիւնն. այն ժամանակ ազդին լաւութեան փափաքողներն եւ միանդամայն ազդին թշնամիներն որոշապէս կճանչցուին, այն ժամանակ որոշապէս կիմանանք նաեւ թէ ազդին կեդրոնական մասուկին մէջ պահեստի դրամ ունենալը ժողովրդեան ճշմարիտ բարութեանն ի՛նչպէս կեռաչխատուի։

Կարծեմք այն դործոյն նկատմամբ բանասաղծութիւնն անկարող է որոշում մը տալ, վասն զի իր պաշտօնէ չէ. մարդկային միտքը արտաքանելով կամ խմաստասիրելով կրնայ ուղիղն ու սխալը վերլապէս որոշել, եւ անտարակոյս եմք որ մինչեւ հիմայ չորոշումներ չեն մնացած։

ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ

ՍՂՋԿԱՆՑ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՅՆԵՐԸ

Հոգ մը պաշտպան է ընտանիքը զգաստութեան եւ բանականութեան. իսկ հոգը պաշտպան է ինքնայն ծորքը պահելու բայց պերճի եւ փափկութեամբը։

ԲՕԼ ԺԱՆԼԹ

Ա.յս անգամ խօսքերնիս միայն աղջկանց վրայ է, որոյ համար կսկծինք ըսել թէ, ահա աղջիկը ծնաւ. այն որ ապագային աշխարհին կառավարութեան պաշտօնին կէսն իրեն կվերաբերի. այն որ ապագային, ընտանիքին դլուխը, թագուհին եւ աղախինը պիտի ըլլայ, այն որ, յաջողդաբար, մայրութեան գործը եւ ծանր պաշտօնը պիտի վարէ։ Բոլոր առանք առագային ըլլալիքներն են. բայց ներկային համար, ակար արարած մ'է եւ օգնութեան կարօտ։

Աղջկանց դաստիարակութեան վրայ խօսելիքնիս կատարեալ ընելու համար, պէտք չէ մոռնալ թէ, միայն մայրը չէ այս պաշտօնը կատարողը, թէ շատ ուրիշներ ալ, ինչպէս հայրը, մեծ հայրն ու մեծ մայրը, բժիշկը, վարժուհին, աղդականք եւ բարեկամք, եւ խիստ հեռուէն ալ ծառայք։

Ահա ամէն անոնք, որք կրնան եւ կուղեն աղջկանց դաստիարակութիւը, պէտք է տեսնել թէ, ի՞նչ աղդեցութիւն ունին, աղջկան մը վրայ, բժիշկը, վարժուհին, աղդականք, բարեկամք եւ ծառայք, բայի հօրէ եւ մօրէ, — ուսոի մեր առողջաբանական այս յօդուածը կատարեալ, եւ ընթերցողաց օգտակար ընելու համար, առանց վրայ մի առ մի խօսիլ պատշաճ կդատենք։

ՄԱՆՈՒԿՆ

Խօսինք նախ առանց վրայ, որոնց համար դէշ ըսելու դիտաւորութիւն չունինք. որք կարեւոր են եւ ասիպողական.

որք մեր ընտանեկան ցաւոց, դիւրութիւնաց եւ ուրախութիւնաց միանգամայն կնկերանան. որք շատ անգամ ընտանիքին մէջ ծերանալով, ցաւալի եւ առանձնահատուց ծերութիւնան ենթակայ կըլլան, անտէր, անտէրունչ: Մեր այս ըսածը չէ թէ միայն խօսք է, այլ ճշմարտութիւն մը, որոյ ապացոյցն, ամէն կամ՝ ծառայ պահող ընտանեաց մէջ կտեսնուի. երբ ծառայ մը, չատ տարիներ, որ եւ է ընտանիքի մը մէջ ապրի եւ ծերանայ, ամենուն երեսէ կի յայտ եւ ամենէն կիմախատուի: Ծառայից կեանքը, ցաւալի եւ անկանոն կեանք մ՚է, որովհետեւ ընտանիքէ դուրս են: Բայց սա եւս չմոռնալու չէ, թէ, ծառայութիւնն իր արժանիքն եւ իր բարի յատկութիւնները կորնչուցած է:

Ս.յսօր, աշխարհիս մէջ, ամէն ազգայ մէջ ալ անկարելի գտնել այնպիսի ծառայներ, որ չատ տարիներ, միայն մէկ ընտանիքի մը ծառայեալ, ապրելով եւ ծառայելով, նոյն ընտանեաց հետ մի մտքին եւ մի դիտութիւն առնէ:

Մեր օրերն, այնպէս չեն. որ եւ է ծառայ մը, որ եւ է կողմէ մը գալով, ոչ մտերմութիւն եւ ոչ բարեյականութիւն ունին ընդհանրապէս. որոյ համար, ոչ այն անձնուիրութիւնն ոչ այն վսեմագործ սէրը կտեսնուի, այլ ընդհակառակն, առերեսութիւն, անհաւատարմութիւն եւ անկանոնութիւն երկու կողմանէ, ծառայից եւ ընտանեաց:

Տան մը անտեսութիւն եւ կանոնաւոր կառավարութեանը համար մեծ եւ կարեւոր խնդիր մ՚է այս ծառան. բայց աղջկանց դաստիարակութեան համար, ալ աւելի կարեւոր եւ ծանր է. աղջիկն մը դաստիարակութիւնն եւ զանի մեծցնելը ծառայինն յանձնելուն չափ վտանգաւոր եւ գէշ բան չկայ:

Մայրական խնամքն, ինչպէս ըսած է, ճ. ճաք Ռուսօ, բնաւ տիեզերքում. որ եւ է մէկը, մօր մը պաշտօնը չկրնար վարել եւ վարելու չէ. մայր մը գոյն ունի, ոգին բան ունի ընելու եւ անշուշտ, խիստ անկատար մայրութիւն մ՚է այն, որ զաւակ ծնանելով, զանի մեծցնելու հոգն ուրիշի կուտայ, եւ չգիտէր իր կատարելիք պաշտօնին վերաբերեալ զոհերն ընել.

այս անխոնարհ վախճանաբերութեան մէջ, տղայոց առողջութիւնը մեծ վտանգներու ենթակայ կըլլայ, ծոռս, կըսէ Աբեղեանը, ձեզ հետ ըլլան պարկեշտութիւնն, իր աղջատութիւնը կորսնցնելն և կղզուելը, բայց իրենց բնութիւնն բնաւ երբեք։ Իրենց ազիատութիւնն, անուրանալի եւ անհակառակելի է, որչափ ալ անձնուէր եւ բարի սովորութեանց տէր ըլլան։

Այս պարագային մէջ, տղայք, չէ թէ, ծառայից բռնութեան կզճուին, այլ ազիատութեան, որք, ծառայք, իրենց յանձնուած տղայոց, ամէն կարգը կկատարեն, որով բռնաւորական սովորութեանց տէր կընեն, կարճառես դաստիարակութիւն մը, որ միայն վայրկենականը կմտածէ, տղան առջեն ուզածը կընէ, կկատարէ, չմտածելով ապագայն, զոհելով զանի (ապագան ներկային թախանձութեան)։

Ընդհանրապէս, ընտանեաց մէջ, պէտք եղածին չափ չեն մտածեր ծառայից, տղան վրայ ունեցած ազդեցութեանն, այն կարուղ մտին, տղան վրայ, ինչպէս կկոչեր Ս. Պաղիլ, կարուղ ոգի, որ պատրաստ է եւ յարմար ընդունել ամէն կնիքներն եւ դրոշմները, ասի, այսինքն ծառայից, տղայոց վրայ ունեցած ազդեցութիւնը խիստ զօրաւոր է, որովհետեւ յարատեւ եւ շարունակ է. եւ տղայոց ունեցած չափազանց նմանութիւնը, ծառայից ամէն տեսակ պակասութիւնները չուտով կառնուն, ոմանք ձայն, ոմանց խօսելու եղանակը, ոմանց բարկասիրտութիւնը, շարժմանց թեթեւութիւնը եւայլն։

Ինչ անխոհեմութիւն, ինչ ազիատութիւն. երբ մայր մը, իր աղջկանը հետ ճամբան երթալնիքեն, անոր ուշադրութիւնը կդառնեցնէ. որ եւ է անճոռնի կամ բարոյական պատկեր մը կամ որ եւ է բան մը հանդիպելու առեն. եւ միւս կողմանէ, ժամերով, օրերով եւ տարիներով, զանի, աղջիկը, ծառայից քով կթողու, որք որչափ ալ պարկեշտ եւ մաքուր ըլլան, բնաւ երբեք մօր նման փափուկ չեն կրնար ըլլալ։ Պէտք է կըսէ, իրաւամբ, Պ. Լըկուվէ, Գաղղիոյ հռչակաւոր դաստատուն, պէտք է մեծ զգուշութիւն ունենալ, եւ ուշադրութիւն, մեր տղայոց, ծառայից ձեր ուղեցած յարաբերութեանց

վրայ։ Տղայութեան առաջին տարիներն այնպիսի պէտք ունի, մանաւանդ այնպիսի վարկութեան կիսրթուի, զոր անկարելի է ծառայից թողուլ եւ յանձնել. տղու մը այտերը, տան մէջ ամէն գանուածներուն չրթանայն է, ինչպէս անոր (տղուն) ժպիտն ալ, ամէն սիրտերուն ուրախութիւնն է։ Բայց տղուն այս առաջին տարին անոյշելէ եւրն, ծառայից ընկերութիւնը, փոքր տղայոյ համար դէշ եւ վնասակար է։ Տարին եղանակաւ խօսելու կսովորին, եւ երբ աւելի մեծնան վտանգաւոր դաղանեայ վերահասու կըլլան. իսկ երիտասարդութեան առաւնին ալ միշտ չպղծարդուելով, միշտ իրենց քմայի եւ հաճոյից մեծնալուն, ընտրեալ ընկերութիւնից ճաշակէն հեռի կմնան։ Միշտ ծառայից հետ ապրիլն եւ անոնց ընկերութեամբը մեծնալը, տղայութեան եւ երիտասարդութեան մէջ, ծոյլ եւ հպարտ վախկոտութիւն մը կարմատանայ, երբեմն ալ տեսակ մը տորմնութիւն»։

Եթէ մեր այս բսածներդ ճշմարիտ են, ինչպէս կտեսնուին շատ ընտանեաց մէջ, որչափ ձեռաւակար եւ վտանգաւոր է փոքր աղջկանց համար։ Ճշմարիտ մայրերը բնաւ չեն հաճեր, զանոնք ուրիշի մը խնամոյ։ Պղտնուին այնպիսի մայրեր ալ. որք տկարութեան եւ հիւանդութեան առթիւ, եթէ կարող չըլլան, իր աղջիկն կամ տղան իրենց կաթովը սնուցանել եւ մեծցընել, այսու ամենայնիւ, կաթընտու կանանց խնամոյ չեն յանձներ. տղան, իր կաթը ծծելէն անմիջապէս եառքը, կտեսնուն դիրկնին, կդողուն, կհամբուրեն, եւ բնաւ երբէք, զանի խնամելու իրաւունքն, որ եւ է մէկուն կուտան։ Սրդարեւ, այսպէս՝ պէտք է ըլլայ մայր մը, կատարեալ մայր եւ մարդկային սեռին բարերարն ու հիմը կոչուելու արժանի ըլլալու համար. պէտք է որ մայր մը, բնաւ երբէք, իր զաւկները ծառայից խնամոյ չյանձնեն, մի միայն անոնց յատկացեալ ծառայ թիւններէն. այլ պէտք է իրենք զանոնք պահեն եւ իրենց դիրկը մեծցնեն։ Այս եղանակաւ եւ պայմանաւ միայն աղայոյ առողջութիւնն եւ դաստիարակութիւնը կապահովուի։ Ո՛վ տեսած եւ լսած չունի, ընտանեկան այն ներքին գժտու-

թիւններըը, կամ այն անպէտ անկարող կլինեը, կամ աշխատասէրն եւ արուեստքին ըստացուածքիւններըը, մայրական պաշտօնին վերաբերեալ պատուոյ թիւններըը կատարելու ուրախութեանց հետ փոխելով, լուծնոց շահիները ծառայոց ձեռամբին կ՚յանձնեն։

Հոս կմերժանենք, ծառայիս վերաբերեալ ըսելիքնիս, յաջորդիւ, ընդրոյս միւս կէտերուն վրայ խօսել խօսուանալով, բայց չենք մոռնար, այսու ամենայնիւ, Մօնթիլիեի գաղատու, առաղնաբան Ֆօնտակրիվի, այս մասին ըսածը թէ, ամէն բան իր տեղը, ձառայից ծոռնոցը, ուր ու պէտք ու ձեռնտու եւ ոչ թէ ուրիշներուն*

ԵՐԿՈՒ

Ներկիս արուեստն է յարել պատուոյ վրայ ընտանեան գոնաւոր նիւթեր զոր ընտրիչներն մեզ կ՚ընծայեն, կամ հնարագիտութիւնը կտրվիցուանէ մեզ պատրաստել։

Այն փորձերն որ կծառայեն այս խօսքերուս է հիմն, կը պահանջեն բայ է ժամանակի երկարութիւններ, ուրիշ կարեւոր պայմաններ եւս, զոր չկրնար տանիլ մեր թերթին ընթացքն, թող թէ մենք ալ այս մասին կատարեալ ուսմունք ս՚ընելու միտք չունինք որ այնքան ընդարձակութիւնք, ճաշակ մը միայն կուզենք տալ Այնիւ ընթերցողաց, երկուց սեռից, պատրաստելով զերենք որ այս ճաշակը անձն իւր փորձերով առաւել տաճեն իրենց մէջ։ Ինչ այն փորձերուն համար զոր ես հոս պիտի դծագրեմ, յառաջուց ներումն կխնդրեմ, եթէ չըստանան այնպէս անթերի դիմներ, զորս դուք սովորակալ էք տեսնալու, եւ հաճեցէք մնռնաւանդ այս փորձից մէջ ընդունելու այն առածը որ կըսէ թէ «Ով որ քիչը կրնայ՝ շատն ալ կրնայ։

*Տես Պիւկիա Հատոր Գ. երես 12։

Ներկին խականանափէս կտաւրների նկարելէն (պատկեր)։ Ա.յս վերջինը ի գործ կդրուի միևնակ առ երեսս։ Ներկելուն մէջ, ընդհակառակն, դունատուր նիւթը պէտք է թափանցէ ի ներքս լսմին, եւ տարածուի միատարազ ընդ բոլոր ղանդուածն։ Նա մանաւանդ պէտք է մանաւոր ուժով մը լըցնուած ճայ հոն, որպէս զի մաշտղութեան եւ տարականութեան գանագան պատճառներուն դէմ դիմանայ որոց ենթարկուած է, զոր օրինակ չփման եւ ջրոյ ներդործութեան։

Ա.յս պայմաններս չեն կրնար արդիւնաւորիլ բայց միայն երբ դունատուր նիւթը հաստատուած ըլլայ կերպասոյն մէջ այնպէս որ չլուծուի։

Ա.րդ, դունատուր նիւթերը են անլոյծ եւ լուծանելի ի ջուր.

Եթէ ուզենք հաստատեցնել կերպասի մը վրայ դունատուր նիւթ մը անլուծելի, նիւթն այս վիճակին մէջ չկրնար թափանցելու ի ներքս կերպասին, այլ կմնայ անոր երեսը, ու միայն փոշին կկպչի կտաւին որ զգեստներս կպլլուի, եւ զոր ջրուելու համար ամենաթեթեւ չփմունք մը, չնչին հով մը բաւական են։

Եթէ թաթաւենք կտոր մը շոր հեղուկի մը մէջ որ կպատրաստէ զգոյն ի լուծեալ վիճակի, շոյն ներկեալ կերեւայ, որովհետեւ ծծուն կըլլայ երանգեալ հեղուկով, բայց թեթեւ մը ջուրը զայնուելուն պէս, դունատորոշ նիւթը կկրծայ այնպէս դիւրաւ որպէս եւ ներս թափանցելը էր։

Ո՞նպէս կրնանք ուրեմն թափանցուածել կտաւին մէջ դունատորոշ նիւթի մը անլոյծ. Ո՞նպէս պիտի պահենք անլուծելի վիճակի մէջ դունատորոշ նիւթի մը լուծանելին։ Ա.հա այս է զոր ես կուզամ ապացուցանելս ձեզ քանի մը օրինակներով։

(Վայրկ) Բերթամին ծապիկը կպատրաստակէ յինքեան գունատուր սկզբունք մը կարմիր, որ էրեսոմի կկոչուի, բոլորովին անլուծելի ի ջուր։ Ա.յս սկզբունքը ծապիկն լուծելու համար կգործածենք

այսինքն մեկտալուր հատարակ։ Ա.յս հեղուկը կլուծէ զգոյնը, որով կտոցյս ի լուծուած մը թաթ, որ չկրնար ուղ-

զակի դործածուիլ առ ի ներկել, որուհետեւ կարմիր գոյնատուող նիւթը կդանուի հոն լուծանելի վիճակի մէջ։ Աւելցնելով անօթին մէջ որեւ իւղէ թթուտ մը, զորօրինակ քացախ կիտրոնի հիւթ, կինայ չեզոքը, եւ ստրուկը անօթին յատակը կինստի աղտոտ։ Եթէ, այն առեն, թաթուխի հեղուկին մէջ կարմիր մը բամպակ, գոյնատուող նիւթը մէջը կմնայ, ու բամպակը կարմիր գոյն մը կառնու, այն որ կտեսնաք արդէն թէ ինչպէս թանձր է, անանկ որ ներկը կդիմանայ ջրոյ ազդեցութեան որով ապա կլուանք զայն։

Բամպակը ոչ միայն ներկուի այս պարագային մէջ, այլ եւ յարդիւնս կ'ուզէ այնպիսի դործողութիւն մը զոր ամենաճարտար քիմիագէտ մը եւ առաւել փորձառու ներկարար մը չէին կրնար երբէք ի դործ դնել. բամպակը կբաժնէ դոյգուածները այն օտար ու դիղնագոյն նիւթերէն որ անոր հետ խառն կգտնուին զոյգուածի ծալկին մէջ, եւ որ աւելի կամ նուազ կ'այլայլեն անոր երանգին մաքրութիւնը։ Ուստի եթէ հիմա բամպակին վրայ մնթոլոջուր անցունենք, կրնանք անկից բաժնել դոյնատուող նիւթը, ինչպէս որ արդէն զատեցինք ծալկէն, եւ կունենանք լուծուած մը միեւնոյն ներկագործ յատկութիւնները առանալով, բայց պարունակելով զոյգուածները չատ աւելի մաքրագոյն վիճակի մէջ։ Ա՛հա այս կերպ մինչ նորդաւ բամպակի մաքրագործեալ լուծուածն է որ կծաւայէ մեզ ներկելու պատրաստ մը աշնուագոյն քան զբամբակն, զոր օրինակ ապրշում։ Եւ կտեսնաք, յիրաւի, որ այս ապրշումին կարմիրը կներկուի կարմիր երբ կխօթեմ զայն սա հեղուկին մէջ, որուն վրայ կանխաւ քիչ մը կիտրոնի հիւթ աւելցուցեր եմ, եւ կըմբռնենք թէ ինչո՛ւ համար զոյգուածով մեռաքսին կարմիր ներկը աւելի թանկ է քան թէ բամպակինը, որուհետեւ այս վերջինը մեկ ձեռքէ կանցնի, մինչդեռ առաջինը կպահանջէ երկու դործողութիւն։

Ա՛հաւասիկ առաջին օրինակ մը ներկելու անբաժելի նիւթով որ ի դործ դրուեցաւ զնքատուցանելով իւր լուծողու-

թիւննեբան մէկէն պիտին անըլյծ ի ներկայս թեան իսկ կեր-պատուն զոր կու գեկնք ներկել։

Այսուհետ պատրաստ թէ բրքոտ մին կարմիրը մանուածոյ կապ մը կներկեցնէ նեղկելու համար նկարելու յատուկ սեռակի մը մէջ, ընդ անուամբ բուսական կարմրի, այսինքն կդործածուի խառնուրդ վիճակի մէջ ընդ ճերմակին մարդարտի կամ Պրիանսոնի կաւճին հետ, եւ կծառայէ կապ-մելու այն անդոյզը որով մարդիկ երեսնին կծածկեն, զոլու-թիւն մը ցուցունելու համար որնոր ամչ չեր մնայուած հոն, կամ որ երեսք տեղի չեր ունեցած։

Կընտրեմ ինձ, իբր երկրորդ օրինակ, ներկելն ի կապոյտ Բրուսիոյ։

Ենթադրենք առջեւնիս երկու դաւաթ, որոց առաջինը պարունակէ պղնձոզութիւն «Բրուսիատ դեղին փոթաշի» եւ երկրորդը պրուսիատ «ձծմրատ երկաթի։ Ա.յս վերջին ազ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ ժանդ լուծեալ արկանոյի եղին մէջ։ Ա.յս երկու հատիւ երանգեալ հեղուկներս իրենց ի միասին խառնուրդին անլուծելի նիւթոյ մը ծագումի կուտան, որ է կապոյտ, այնպէս ի թուի երանգեալ որ հեռուէն սեւ կերեւայ։ Ա.յս պոյնս, որուն գիւտը ըստ դիպուածոյ Պերլին եղաւ, ճանչցուած է Բրուսիոյ կապոյտ անունով։

Հիմայ նոյն իսկ լաթին վրայ արդ առաւօրէնք այս դործո-ղութիւնը. եւ ասոր համար, առաջ թաթաւենք լաթը երկաթի ձծմրատի լուծողութեանը մէջ, եւ վերջը խոթենք զայն ի Բրուս-սիատ փոթաշի, բազադրեալ դոյնն կապոյտ անլուծելի ծը-նունդ առնելով լաթին ծոցոյն մէջ իսկ կմնայ հոն կերպով մը բանաստղեալ, եւ բամպակը կըլլայ ներկեալ ի կապոյտ Բրուսիոյ։ Կառնենաք, յիրաւի, որ այս ներկը դէմ կդնէ ջրոյ ազդեցութեան՝ որուն կենթարկենք զայն։

Բրտտատն կապարի որ կկազմուի լուծողական խառնուր-դով քրտատին փոթաշի եւ ազոդատին կապարի ներկելու արուեստին մէջ կրնայ հատատուիլ նոյն սկզբան վրայ, եւ կուտայ մեզ առանձալ այսպէս ներկին ի դեղին,

Ցերեկ, եթէ թախտաւեմ ի լուծոզութեան քրտնաթոր վոթասին՝ սա կարժ մը բանդակը որ կէս ժամու չափ ձեռայ կանխաւ այս հեղուկին մէջ աղոդատի կապարին, կառնանաք որ յանգաչ կուդայ ներկ մը թաւ գեղին, որն որ չանհետանայ քնաւ երբ կընդարկեմ գիծերն առտիկ ջրոյ հատնքի մ'աղդեցութեան ներքեւ։

Ա.հատաւիկ ձեղ երեք օրինակ որ լաւ կդուցանեն թէ ինչպէս մարդ կընայ ներկել անլուծելի նիւթերով կարմիր, կապոյտ եւ գեղին։

Կաւելցունեմ ձեզ չորրորդ մըն ալ որ կմերսաբերի չեւ ներկելու։ Խառնելով այս ծծմբաթաս երկաթին ջուր դուք կըճանչնաք ազդեն եռեալ ջրոյն հետ գոյանալ, կառնանաք որ հեղուկը երթալով կանուանայ ըստ հետեւանայ կաղմութեան բաղադրելոյ մը անհունս բաժանեալ որ առկախ կմնայ հեղուկին մէջ. եւ առանիկ կշխենեմ թանաք սովորական։

Թախտաւենք, ինչպէս ըրինք քիչ մ'առաջ, սա բուրդին կտորը ի ծծմբաթան երկաթի. սեղմենք հեղուկին աւելորդը, եւ ներթարկենք զայն գոյտրի եռացման տաղեցութեանը. բուրդն թախտաւեալ թանաքով ահա կներկուի ի սեւ. բայց այս կերպս գործելոյ չատր մեղի սեւ՝ ըստ բաւականի դեղեցիկ, ուրիշ նիւթոյ գործածութեանն է, քան բիչ ծառին վայտովը, ջուր օրինակ, եւ պղնձի աղերովը որ կատացուի ընդհանրապէս ներկին ի սեւ։

Շարունակելի

ՏՓԻՐ ՍԻՒ ԽՄՐԱԳԻՐ

ՏՈՔԹՈՐ Ս. Բ. ԻՒՐԻՒՄԵԱՆ

ԳՐԱՍԵՆԵՍԿԱՆ Է, ՂԷՂԷԹԻՍ. ՏԻՑԵՐՄԷՆ-ՓՈՂ ԹԻՒ 13

Կ. ՊՕԼԻՍ. Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Թ. ՏԻՎԻՖՃԵԱՆ.